

14.
DE

SEMGALLIÆ EPISCOPATV

NEC NON

DE

EPISCOPIS SEMGALLIÆ seu SELBVRGENSIBVS

SCRIPSIT

I. G. M. F. A. CZARNEWSKI

Johann Georg Martin Friedrich August

Quid enim est ætas hominis, nisi cum memoria veterum cum
superiorum ætate contextitur.

Cicero.

MITAVIÆ,

STANNO STEFFENHAGIANO.

A. D. R. C1910 CCLXXX.

226

VIRO

MAGNIFICO SVMME DEVENERANDO AMPLISSIMO

ET DOCTISSIMO

ERNESTO FRIDERICO OCKEL,

DVCATVVM CVRLANDIÆ ET SEMGALLIÆ SVPERINTENDENTI

GRAVISSIMO,

PRÆPOSITO DIOECESIS MITAVIENSIS DIGNISSIMO,

NEC NON

CONSISTORII DVICALIS ADSESSORI LONGE MERITISSIMO

COETVS MITAVIENSIS TEVTONICI PASTORI CELEBERRIMO PRIMARIOQVE.

ET

VIRO

MAXIME REVERENDO ATQVE AMPLISSIMO

IACOBO PREISS,

LIBAVIENSIS COETVS TEVTONICI PASTORI MERITISSIMO

VIGILANTISSIMOQVE

A V V N C V L O S V O

AD CINERES VSQVE PIE COLENDO.

Hanc Opellam

Ea qua Decet Obseruantia

Tradit Consecratque

Auctor.

Cum iam magna pars liberorum incolarum in prouinciis *Liuniae*, *Eshiae*, *Curlandiae* et *Semgalliae* a sanctorum fanaticorum secta cœtque latronum e Sacerdotibus, Equitibus, Militibus, Mercatoribus et Seruis qui e Germania venerunt consistens, contra ius et fas manu armata in seruitutem redacta esset; Sacerdotes regnandi cupiditate ducti omnem mouerunt lapidem, ad paganos baptizandos, ecclesias fundendas, parochias instituendas et præsertim *Episcopatus* erigendos.

Episcopatus Rigenfis, primus fundatus, *Episcopatus* erat (1186) qui a Papa meritissimo *Alexandro* quarto, per Bullam *Neapoli* X Calendar. Febr. anno 1255 signatam, ad *Archiepiscopatum* euectus est. Post hujus, et *Estoniae* *Episcopatus* foundationem, (1170) *Albertus*, tertius, *Rigenfis* *Episcopus*, erectionem *Episcopatus* in *Semgallia* necesse putauit. (1217)

Huius noui instaurati *Episcopatus* primus electus et designatus *Episcopus*, erat: *Reuerendissimus Bernhardus Comes generosissimus, et nobilis Dominus de Lippe*.

Bernhardus ab antiquo amplissimo genere gloriosoque ortus, *Bernhardum* primum, illustrissimi Imperatoris *Lotharii* primi, a secretioribus rebus consiliarius intimus patrem, et *Petronella de Arne*, cognata *Lotharii* e paterna linea consanguineorum, matrem habuit.

Iuuentutis annos paulum egressus, iussu patris, se in sodalitatem hominum cultui diuino mancipatorum conferre; et sic monasticam vitam fuscipere oportebat. Cohonestatu *Hildesheimiae* Canoniatu, frater eius viribus integris inopina morte percussus; adhortatione patris, vestimentum sacerdotale cum lorica equestri, commutauit.

Fortitudine decertandi incredibili, potissima et æstimatissima Seculi XI. virtute, et præstantissima eius prudentia non solum, beneuolentiam summam, gratiam maximam et fauorem sempiternum *Heinrici Leonis* Saxonie et Bauarie Ducis, sibi parauit; ita ut hic illustrissimus Dux illi imperatoris titulum comparauerit, et *Bernhardo* exercitum traderit, sed etiam cœtaneos suos animo lubente prolixoque illi Cognomina *Achilles* et *Vlysses* tribuebant.

Cum in erea terræ hereditariæ suæ, inimicorum præda et spolia facta; et cum se hostibus obfistere non paruideret, confugiebat ad auxilium *Heinrici Leonis*, et supplex ab eo adiumentum obsecrabat. *Heinricus* obsecrationibus et precibus humilibus *Bernhardi*, exercitus sui partem concessit.

Terram suam cum exercitu inuasit, inimici fugiebant, mittebant legatos pacis petendæ causâ, et *Bernhardus* pacem, bonis et conditionibus commodis faciebat.

Nunc

Nunc gloriosus *Fridericus primus*, Romanorum Imperator, *Bernhardo* ad castrum munitum *Lipsadiae* comitatu *Marchiae* situm, ædificandum, vacationem dedit.

Anno 1156 petens *Italiam*, ad *Fridericum primum*, cuius socius et vassallus Dux *Heinricus* erat auxilii ferendi causa. Tum in Episcopatu *Colonenſi* depopulationem et vastationem tectis atque agris intulit, et incolas ad redimendam villarum deſagratiōnem compulſit.

Anno 1177, *Heinricus Leo* illum, munitissimæ *Haldenleben* arcis in Ducatu *Magdenburgensi* sitæ quæ nunc *Renz-Haldenleben* vocatur, præfecit.

Hic Anno 1178 et 79 de copiis hostium *Heinrici* clausus, fortissime se defendens et obsessam arcem et copiis cinctam in libertatem restituit, sed denique temen necessitate compulsus, arcem bonis conditionibus autem, obsessori *Wichmanno Magdenburgensi Archiepiscopo* 1179 tradidit, qui urbem cremavit.

Qua Comes *Bernhardus* inimicos Ducis *Heinrici* vexauerat, in terras et regiones eorum nihil intactum reliquerat, cui ferro et igne nocere poterat; Episcopi vicini in Comitatu ejus impetum faciebant, inuadebant ferro, et omnes Comitatus possessiones expugnabant.

Hæc fortuna aduarsaria illi dolorem tantum magis acutissimum afferebat; cum Dux *Heinricus* magis amicus quam Dominus ejus, ab *Imperatore Friderico* ob perfidiam turpissimam proſcriberetur et *Saxonide* terris spoliaretur.

Hæc animo acerbissima inflicta fata, pro diuina ira meritissima putans, et in his fanaticis opinionibus superstitionisque a sacrificiis alitus, maculas flagitiorum ejus, superiori ætate contractas, lacrimis, precibus, nec non ieiuniis, Comes delere volebat.

His rebus innanibus additis temporibus dux viæ ad acquirendas sedes in quibus puri a scelerum contagione animi post obitum versantur, erant: *Prima et certissima, vita monastica, altera etiam gloriosa sed maxime lubrica et periculosa via, erat: Paganos veræ religionis ignaros gladio ad religionem christianam i. e. ad cultum Mariæ, Sanctorum, Papæ et Sacerdotum cogere.*

Bernhardus ambæ ibat.

Conſuetus fortunam tentare, se a coniuge ſua ſeparauit, et vitam monasticam in *Cystercienſi Marienfeldenſi Claſtro Monasterio Episcopatu* ſito ſuſcepit. A rebus ſeriis vacuus, otioſam ætatem et quietem ſine vlllo labore traduxit, omnia Monachorum conſortia in *Archiepiscopatu Colonenſi* et *Bremenſi* peruagabat.

Satietaſe huius vite affectus, Anno 1210, baculum et peram peregrinantis prehendit; et in Episcoporum comitatu: *Alberti Rigenſis* qui ferro hoc ſeculo obſcuroque ſanctitate et doctrina inclaruit, et multos paganos *Liuonia* præcipue *Semgallia* Chriſto adiunxit, *Philippi Razzenburgenſis*, *Tſjo Verdenſis*, *Ioannes Paderbornenſis*, et alio-

rum Equitum fortissimorum, nec non Peregrinatorum nobilium qui sacro contra paganos bello nomina dederant, *Liunioniam* profectus.

Ibi ipse nonnullas militum turmas, paganos *Liunioniae*, praesertim fortissimos *Semgalliae* bellicosos, bello persequi, eduxit.

Bernhardus propter summum suum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem et constantiam, ab omnibus amatus, in eodem anno, ab *Alberto* tribus Episcopis assistentibus, ad *Abbatem, Cysterciensie* ab *Alberto Dunamunde Coenobii* fundati, electus et sacratus. Nunc ita se studiis dedit, tanquam sola ex illis spes esset

Ordinem *Cysterciensium* Religiosum S. *Robertus Abbas Molimensis*, cui a *Cyfertio*, solitario *Burgundiae* loco nomen, instituit 1098, et Regulam S. Patriarchi *Benedicti* accepit, qui in monte *Cassino* famosi sui Ordinis fundamenta Seculo VI. iecit, quem toto late Occidente mirifice propagauit, sanctissimis maxime superstitiosis legibus fanaticisque praescriptis, et pater trium votorum diffamatorum, *Paupertatis, Castitatis et strictae Obedientiae* est. Hic Ordo a S. dein *Bernhardo* propagatus ab Episcoporum et Principum protestate per *Vrbani* secundi Bullam pontificialem liberatus et exemptus, etiam Ordo S. *Bernhardi* exemptus vocabitur.

Anno 1215 Abbas *Bernhardus* iussu *Alberti, Germaniam*, Militum scribendorum causa profectus, et omnia sui Ordinis claustra perreptus.

Anno 1216 cum Comite *Alberto de Lauenburg (Siffridi Comitis de Orlemunde, et Sophiae, filia Waldemari primi, Danorum Rex, filius)* nec non aliis peregrinatoribus, *Liunioniam* suos lares reditus.

Mox reditu suo, sexmillia *Estones* se cum *Micislauo Wladimirowitz Rege Ruthenorum Nouogrodensi, Teutonicos* in *Liunia* habitantes bello perturbare, coniunxerunt.

Simul ac ad *Albertum*, et Dominum *Volquinum Magistrum Ordinis Gladifetorum secundum*, fama de intentione *Estonum* peruenerat, hostibus, Dominus *Volquinus* Magister, cum Militiae Christi fratribus, noster *Abbas Bernhardus* turmam militum ducens, *Albertus Comes de Lauenburg* cum Vasallis et Seruis suis et cum multis baptizatis et ad religionem catholicam conuersis *Liunionis* et *Lethis* et eorum Sacerdotibus obuiam properabant, et die S. Matthaei Apostl. XI. Calendarum Oct. improuiso *Estones* opprimebant, et non solum eos in summas angustias compellebant, sed etiam maximam cladem eis eferebant.

Supra paganos Insulae *Oesel* Anni miliesimi ducentissimi decimi sexti extremo, *Bernhardus Militiae Christi et Liunorum fidelium* auxilio amplissimum triumphum deportauit.

Bernhardus, ille vir in quo omnes fratres Militiae et omnes Pastores gregis Christi amicissimi hominis beneuolentiam, et constantissimi amici fidem, et summi animi mag-

nitudinem sunt experti, et qui omnes in gloriam Ecclesiae, Papae et Ordinis Ensisferorum, cogitationes suas conuertens, *Albertus*, e grata *Bernhardi* virtutum memoria, et propter summum eius Ingenium, singularem probitatem et constantiam, illum in *Ordinem Episcoporum recepit*, et Anno 1217 haud dissimiliter vero Mense Februar, festo oblatis Christi in templo, quo germanice *Sichtneß* vocatur i. e. IV. Nonarum Febr. Cathedrali Templo Rigenfi, astantia *Otonis Virechtensis Episcopi*, nostri *Bernhardi* tertius filius, *Episcopatu Sempgalliae* cohonestabat et consecrabat.

Sempgalliae Ducatus plaga orientali; prouinciis (Gouvernement) *Riga* et *Polozk*, ubi *Duna* fluuius extremam agrorum partem definit, et anno MDCCCLXXXIII. decessu districtu *Schlok*, versus meridiem, *Lithuania*, et prouinciis *Riga* et *Schlok*, versus occalum, *Lithuania*, et diocesisbus *Autz* et *Frauenburg*, septentrionem autem cum parocciis *Candau*, *Frauenburg*, *Tukkum* et districtu *Schlok* conjunctus.

Nomen *Sempgallia* non ut multi putant a letticiis verbis, *Semme*, Land, et *Gals*, Ende, ortum est, *Vir meritissimus Gotthardus Fridericus Stender*, *Selburgensis Praepositus* et linguae letticae Nutor vera denominationis hujus radix, in Grammatica sua lettica pag. 19 et 20 sic docet:

„Die Sempgallische Bauren nennen die Oberlausischen und Dinaburgischen Hugschgalleeschi, Oberländer, von ausch oberwärts, und gals, welches hier eine Gegend bedeutet. Die andern bis Riga zu, nennen sich im Gegensatz Sempgalleeschi, Niederländer, von semsch niedrig, und gals die Gegend. Weil nun der letztere Strich nicht allein ungleich länger ist, sondern sich auch immer weiter ausbreitet, so hat das ganze zweite Herzogthum davon den Namen Sempgallen, welches so viel als Niederland heißet, bekommen.

Ducatus *Sempgalliae* e sequentibus paroeciis consistit: *Selburg*, *Nerft*, *Ascherad*, *Dinaburg*, *Mitau*, *Ekan*, *Baldon*, *Neugut*, *Sessau*, *Bauske*, *Grenzhoff*, *Doblen*, *Neuenburg*.

Urbes hujus districtus tres sunt: prouinciæ caput *Mitau*, et miserrimæ *Bauske*, *Friedrichstadt*, *Jacobstadt*, et villæ *Subbath*, *Illuxt*, cum clauistro catholico,

Prisci in tres nationes diuisi, *Sempgalliae* incolæ; viri præcellentes animo et virtute, impauidi, vehementer neruosi, temeritatis pleni, et audacissimi homines erant. Ab anno MCLXXXVI. vsque ad MCCXC. cum Militiæ Christi fratribus, et contra eos qui religionem christianam acceperant, sempiternum bellum gesserunt, quia nemo vnquam audacior quam *Sempgallii* libertatem defendit. Et si nonnunquam pacem constituunt, hoc feriae bellicæ seu induciæ magis, quam tranquillitas nominandum est.

Ordinis ensiferorum fratres, si lauream et victoriæ palmam acquirebant, semper Baptismi, legum christianarum et Sacerdotum receptionem, in conditionibus pacis posuerunt.

Bern-

Bernhardus quidem huius districtus Episcopus factus, sedes rerum ac fortunarum ei autem in *Semgallia* deerat, et ille *Riga* domicilio ab *Alberto* donato usus.

Consuetus ultro citroque cursare, et totas regiones peruagare, *Albertum*, *Ditericum* *Esthoniae* Episcopum, et Comitem *Albertum de Lauenburg*, e *Liunia* redeuntem, in itinere ad *Daniae Regem* comitauit, anno MCCXVII.

Albertus et *Bernhardus*, omnibus a *Waldemaro* precibus atque obsecrationibus auxilium contra *Esthos* et *Russos* contendebant.

*Waldemar*us, illis opem suam pollicitus, et sequenti anno, regis promissionis suae memor, classi procincta, initium belli contra paganos agendi faciebat.

Anno MCCXVIII. *Semgallii* districtu *Mesoheten* habitantes, se Episcopi *Rigen*sis imperio subiecerunt, et *Albertus* Castellum *Mesohetense* nunc *Bernhardo* pro domicilio tradidit.

Ibi *Bernhardus* ab *Semgalliae* ethnicis, fortissimi *Westhardi* prouincia *Thernetene* praefecti duce, toto die vehementer oppressus, omnibus operibus ad murum admotis, irruptionem tentabant, post magnam iacturam autem ab obsidione desistebant.

Ob *Semgalliorum* sepius ferro atque insidiis petitiones, *Bernhardus*, cum arcis praesidio, castellum relinquens, *Rigam* profectus, in suam domum episcopalem migravit.

Cum *Danii*, *Estlandiam*, ob exercitum Episcopo et Militiae Christi fratribus contra hostes subsidio missum, *Daniae Regem* esse, demonstauerint, et *Lundensis* Episcopus *Andreas* non Sacerdotes danicos solum in diuersis *Esthoniae* prouinciis paganos baptizandos miserit; sed et *Alberto* vetuerit, ne vllum monachum seu sacerdotem *Rigensem*, in *Esthonia* Ethnicos conuertere et sacro baptisinate abluere mittat, *Albertus* se itinere ad Romam comisit, *Honorium III.* summum Episcoporum Episcopum, de iniuriis *Waldemari* docere, et seuerè accusationis tela in Episcopum *Andream* iacere, *Bernhardum* in locum suum substituit et subposuit, cui ille Christi gregem, et capita fortunasque ciuium mandauit.

Interea Rex Danorum, *Rudolphum* a *Wenden*, vnum a prioribus Ensisferorum, praesentia omnium Militiae Christi fratrum in *Estonia* habitantium, in possessionem *Saccala* et *Vngannien* inducebat.

Simulac *Semgalliae* Episcopus hanc actionem Regis arbitrariam, communi fama atque sermone audierat, se cum Ordinis Gladiferorum fratribus foederi iunxit, et *Esthonia*, inter Episcopum *Rigensem*, *Hermannum Lealensem* Episcopum, et Militiae Christi fratres, in tres partes aequales diuisit.

Nondum hostium opprobrium aduersus Ecclesiam Teutonicosque cessauit, nondum *Liunum* terra siluit, ea gratia, praefatus *Semgalliae* Antistes iterum anno MCCXXI.

Ger-

Germaniam profectus, de quo itinere *Bernhardus* cum multis peregrinis anno MCCXXII. reditus. *Mense Iulii Semgalliae* Episcopus, omnes Ordinis ensiferorum fratres, mercatores ciues *Rigenses*, *Liunones* et *Letthos* iugo christiano fideles, et peregrinatores conuocauit germanicos, et cum illis bello *Esthones* laceessere coniunxit.

Bernhardus æque ac Dux scientia rei militaris præditus, et in laude bellico egregius, quam salutaris Reipublicæ Christianæ præful, mense *Augusti* contra *Esthios Ruthenosque* belli innitium faciebat, ibi breui tempore copias hostium disiectis, violenta manu, duas arces fortissimas expugnauit, et maximam *Estlandiae* partem, sub Episcopi et Militiæ Christi iugum subiunxit.

Anno MCCXXII. pro domicilio et sede *Bernhardi* et sequentium *Semgalliae* Episcoporum *Castrum Seelburgense* destinabatur, et tota *Semgalliae* prouincia, cum summo imperio et potestate illi tradebatur, vnde etiam *Antistetes Semgalliae*, *Episcopi Seelburgenses* vocati sunt.

Seelburg melius *Sehlburg* (S. beneuole Lector! hic vt germanica littera sz legendum est) a letticiis et *Sehlpils* et *Sehrpils* vocatus, a duabus antiquis nationibus *Semgalliae* habitantibus *Sehlenis* et *Sehrenis* denominatus.

Inter omnes pristinos legitimos *Liunoniae*, *Curoniae* et *Semgalliae* incolae, *Sehleni* et *Sehreni*, fortissimæ, multarum rerum vsum habentes, non instrenuæ, maximæ hominum celeberrimæ nationes fuerunt.

Sehleni et *Sehreni* in vicis rusticis viuentes, districtum a fluuio *Euisi* usque ad hodiernam *Fridericopolim* inter *Dunam* et *Memel* fluuios incolentes, Regulis a *Kokenhusen* et *Polocz*zæ fœdere irretiti erant.

Illis erat Arx ligno quidem exstructa, sed munitissima, vallo, magnis munitionibus, a tribus lateribus fossa, altrinsecus *Duna* fluuio circumdata.

Hoc castellum *Lithuani*, *Sehleni* et *Sehreni* hi inimici ocii et pacis, si aduersante Marte cum Christi Militiæ pugnaverunt, perfugio, latibulo, loco ac sede præsidii vsi sunt.

Anno MCCVL hoc castrum *Sehlburgense*, a Diterico Cisterciensi *Dunemunde Monasterii* Archimonacho, Alberti mandato maxima militum manu obsidione vehementissime pressus, et cum *Sehleni* copiis christianorum elausi, et Abbatem nullam deditionis significationem dedituri, Ditericus omnibus operibus ad murum admotis irruptionem tentans, et obsidione cinctos, tandem in deditionem redegit.

Sehleni metu coacti, Religionem christianam colendam polliciti, Archimandritus eos supplicium benemeritum, promissionis hujus et stipulationis causa condonauit, et sacro baptismo omnes ablueret curauit.

Anno MCCVIII. Castrum *Sehlburgense* ligneatum in planum redactum, et hodierna Arx ab *Alberto*, lapidibus operariis et lateribus ædificata in qua, Episcopi interdum commorati, post *Semgalliae* Episcopatus oblationem Praefecti (Comthuri) Praefecturae Sehlburgensis, hanc arcem se domicilio et sede vfi sunt.

Septendecimi seculi exitu, hoc castellum, in bellis a *Russis, Polonis et Suevis, in Curonia* gestis, deletum et ad interitum redactum, et nostra hac tempestate, muri et adhuc ruinae videndi sunt. —

Bernhardus anno redemptionis humanæ MCCXXIII. vitæ extremum diem morte conficit, et ex hominum vita, ad superiorum religionem et sanctimoniam demigravit.

Reuerendissimus *Albertus*, cui cum extincto *Bernhardo* tanta familiaritas consuetudo semper fuerat, vt nulla major esse possit, Ordinis Ensisferorum fratres, Virgines sanctimoniales, Sacerdotes, Monachi, Liberi ejus, omnes *Liuni* et *Letthi* omnes subditi eius in *Semgallia*, fatum hoc, non immerito lugebant.

Locus sepulchri eius incertus, veresimile autem est, quod *Albertus* funus satis amplum faciendum, et corpus cathedrale Rigenfi templo, terræ reddendum, curauit.

Sed hoc certum, *Albertum*, omnibus *Liunia*, *Esthonia*, *Semgalliae* et *Curlandiae* Euangelii præconibus rem diuinam pro defuncti *Bernhardi* anima faciendam mandasse.

Die X Calend Febr. famam comitis defuncti conseruandam constituta.

Bernhardum in gerendis bellis et labores de belli Ducem præstantissimum et idoneum, patrem charissimum et bonum, maritum optimum, amicum verum ex animo fidelem, ad suscipiendum hospites liberalem, dignitatem Episcopalem vitæ integritate exornantem, Dominum indulgentissimum fuisse, et nulla res tanta fuisse, cujus quidem efficiendæ potestas homini conceditur, quam non ille consilio regere, modestia temperare, integritate tueri, virtute conficere, et autoritate conseruare potuisse, scriptores coræui testantur.

In Comitum et nobilium Dominorum de *Lippe tabulario*, *Bernhardum Semgalliae* seu *Sehlenorum Episcopum* fuisse nullum relatum adesse videtur, nam ego Epistolam quendam ex Altona accepi sequentes annotationes continentem.

Im sechsten Stück des politischen Journals 1789 heist es:

Der erste Bischof war Bernhard Graf von der Lippe im Jahr 1217 u. f. w.

Nun besitze ich eine Stammtafel der Grafen und Edlen Herren zu der Lippe, welche aus dem Archiv besagter Herren Grafen gezogen ist, und an deren Richtigkeit kein Kenner zweifeln wird. Diese bestimmt die Abstammung folgendermaßen.

Bern-

Bernhard I.

dienete Kaiser Lothario im Kriege und ward dafür mit Lemgo und Sassenburg beschenkt.

Gebhard, Bischof zu Dienabrück von 1186 bis 1217, darnach Erzbis- chof von Bremen von 1218 bis 1219.	Bernhard II. oder Magnanimus des Sächsischen Herzogs Heinrichs General, aber zuletzt ward er ein Mönch und ein Heidenbefehrer in Liefland 1150, Er bekam das Schloß Engern für treugeleistete Dienste. Gem. Sophia Gräfin zu Arnberg.
--	---

Gerhard Victorinus, Erzbischof zu Bremen von 1219 bis 1258.	Bernhard, Propst zu Em- merich, Bischof zu Paderborn.	Otto wird auch der ältere genannt, Bi- schof zu Lütrecht von 1215 bis 1227.	Hermann I. hat nach dem Vater Bern- hard II. re- giert. † im Kriege wider die von Stade.	Theodorus Propst zu De- venter, † 1227.
---	--	--	--	---

u. s. w. es findet sich also gar nicht, daß ein Bernhard Bischof zu Seelburg gewesen —
— — — — denn es ist hier allerdings ein Irrthum.

Certe hæc tabula genealogica varia errata continet, vt non nemo e tractatione præ-
cedente videre potest, et menda sic corrigenda sunt.

Bernhard I.

Gebhard, Bischof
zu Dienabrück.

Bernhard II. den Namen Magnanimus bekam er wegen seiner
Tapferkeit und Geschicklichkeit in den Thurniren — Kanonikus
— General — Erhielt von Heinrich dem Löwen Engern, wel-
ches ihm der Kaiser, da Heinrich in die Acht erklärt wurde,
wegnahm, und es an Bernhard Grafen von Alkanien, Albert
des Bären Sohn gab. — Mönch 1209, ging nach Liefland
und wurde Abt zu Dinaburg 1210, Bischof zu Semgallen 1217,
starb 1223.

Der sel. Großbrittanische Hofrath und Bibliothekar zu Hannover, Herr Gruber,
führt in seinem Werke: Origines Livoniae sacrae et civilis &c. Francofurti et Lipsiae An-
no MDCCYL. fol. ein Dokument von 1244 an, darinn Gerhard, Bernhard II. Sohn,
Erzbischof zu Bremen, ein Vermächtniß allen seinen Schwestern und Brüdern bestimmt,
und darinnen seine Mutter nicht Sophia sondern Zeilwig nennt.

Söhne

Edhne Bernhards.

1) Gerhard, Erzbischof von Bremen. 2) Otto, Bischof zu Utrecht. 3) Bernhard, Bischof zu Paderborn. 4) Dietrich, Probst zu Deventer. 5) Hermann von Lippia.
Töchter.

1) Frau Hethelnit, Abtissin zu Berse. 2) Frau Gertrut, Abtissin zu Hervorden. 3) Frau Congundes, Abtissin zu Drefenhorst. 4) Frau Althelheid, Abtissin zu Alsten. 10 Frau Heilwig, Gräfin von Regenhagen. 11 Frau Beatrix, Gräfin von Lutterberg.

Lambertus, secundus Semgalliae Episcopus, ex honestissima familia teutonica proditus. Ab incunabilis omnem vim suam in discendis litteris consumsit, et curas, vigilias, diligentiam, cogitationesque omnes, in laure vndique colligenda posuit. *Boloniae* omnes ingenii neruos industriam ad studia theologica intendit, atque liberum ab omni aliarum rerum cura cessationem amplexus, quod ille Magistri titulo ornatus fuit. *Romae* operam dedit, vt studia et voluntatem virorum, et patrum purpuratorum sibi conciliaret. *Coloniae Agrippinae*, Decani munus administravit, ibi illum *Albertus Liouoniae* Episcopus in fidem, amicitiam suam recepit, quem *Lambertus* in omnibus itineribus comitauit. *Albertus* cum *Lamberto* coniunctissime vixit, salutem et fortunam eius quibuscunque rebus poterat, tueri voluit, illi, post *Bernhardi* mortis cum vita commutationem, *Semgalliae Episcopatum* dedit.

Anno MCCXXIV. *Lambertus*, Dominum *Wilhelmum* Mutinensem Episcopum, in partibus *Liouoniae Esthoniae Semgalliae Curlandiae &c.* Apostolicae Sedis Legati vsque ad extremos *Esthoniae* fines, ecclesias visitare, et statum christianorum videre, prosecutus.

Anno MCCXXVIII *Lambertus* de districtus possessione inter *Semgalliae* lacum Babat et fluuium Aa decessit; id haec Bulla testatur:

Heinricus Episcopus, Seruus Seruorum Dei, dilectis filiis Communitatis *Rigenfis*, Salutem et Apostolicam benedictionem. Ea, quae iudicio vel concordia terminantur, firma debent et illibata persistere, et ne in recidiuae contentionis scrupulum relabantur, conuenit Apostolico praesidio communiri. Significastis siquidem Nobis, quod, cum inter vos ex parte vna et venerabilem fratrem nostrum Episcopum, Praepositum et Magistrum Militiae Christi *Rigenfis* ex altera super terminis Marchiae ciuitatis nostrae coram Venerabili fratre nostro Mutinensi Episcopo Apostolicae sedis legato quaestio verteretur, vos et pars altera ipsius Legati vos arbitrio commistis, promittentes ad inuicem, quod quicquid super hoc ordinaretur ab ipso, ratum hinc inde perpetuo haberetur, pro vt littere nostro et partis alterius sigillis monitae testantur. Praedictus vero Legatus rerum, locorum et personarum qualitatibus circumspectis et debita deliberatione prehabita, ordinauit, vt Marchia Ciuitatis *Rigenfis* citra *Dunam* incipiat a *Rumbula* in ipso angulo lapidee

lapideæ ripe fluminis, vbi ripa incipit altius conscendere relicto superius prato; Et de illo augulo procedatur contra stagnum *Rodepois* recta linea usque ad pontem riuuli, qui *Pitcorga* vulgarièr nuncupatur, de ponte vero recta linea vsque prope caput stagni ad locum, vbi dicitur *Lingua*, cui adiacet stagnum ex vna parte, ac ab alia aqua, quæ dicitur *Skilagus*, et sic citra stagnum vsque ad *Dunemundensem* terminum descendendo; inter prædictos autem fines comprehendantur prata facta vel facienda, quæ sunt inter pontem de *Rodepois* et illos duos montes prope pontem, qui se mutuo respiciunt contra stagnum, quorum vltior *Naba* vocatur propter riuulum *Naba*, qui ei noscitur adiacere, citerior vero vocatur *Mons aquilæ*, pro eo quod ibi nidificare aquila consuevit. Gurgustium autem Fratrum Militiæ, quod est ibi, eisdem fratribus perpetuo conseruetur. Ipsi vero dimittant ab vna parte spacium competens propter naues, nec faciant capturam in adscensu piscium sed tantummodo in discensu. Vltra *Dunam* vero a prædicto loco *Rumbulæ* procedatur vsque ad aquam, quæ dicitur *Meissæ* recta linea, vnde ad aquam citius peruenitur, et deinde ad locum vbi flumen Semigallorum iungitur ad *Babat*, et sic per medium fluminis vsque ad mare et per terram vsque ad *Dunemundensem* terminos procedatur. Ad hæc memoratus Legatus illud prædicta *Marchia*, quod est inter *Babat* et *Flumen Semigallorum*, et omnia gramina riparum eiusdem fluminis, quæ a *Venerabili Lamberto Fratre nostro, Episcopo Semigalliae redemptis*, nec non omnia gramina quæ sunt vel possunt esse in stagno *Rodepois* in citeriori ripa eius vsque ad riuulum *Pitcorga*, et omnia gramina culta vel inculta vallis ipsius riuuli ad communes vsus tantum ciuium, peregrinorum et mercatorum, non vero Episcopi, Præpositi vel Magistri specialiter referuauit, adiiciens, vt piscatio *Rodepois* communis sit omnibus, gurgustio Fratrum saluo. &c. &c. &c.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ Confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Laterani III, Idus Decembris Pontificatus nostri anno vndecimo.

Sigillum pensile

Honorii Pont. P.

Lambertus poculum mortis Anno MCCXXIX. exhaustit.

Loca, vbi vsuram lucis accopisse, vbi diem extremam suam confecisse, et tumuli ejus ignota esse, negligentia xui sui scriptorum culpa est.

Inter omnes *Semgalliae* Episcopos, et doctrina prudentia et diligentia, sanctitate maxime eminuit.

Baldulphus de Alua tertius Selburgensis Episcopus. Hunc magnum reuocatorem

eorum

eorum qui extra ecclesiam, christianae religionis ignari, scriptores eorum summis ad caelum efferunt laudibus.

Cum post meritissimi *Alberti* lethum, senatus *Rigenſium* canonicorum cathedrarium, *Gerhardo* secundo *Bremenſi* Episcopo, ob ius Episcopi eligendi in aciem et dimicationem acerrimam venissent, et hanc implicatam controuersiam ad Papae supsellia traxissent; *Gregorius IX* Romanorum Praeful, *Baldunum de Alna*, a confessionibus Eminentissimi Cardinalis *Otonis*, Episcopatum *Rigenſem* administrandum, et Ecclesiae causas curandas, in *Liuniam* misit.

In sui muneris et officii administrando *Baldunus* Episcopi Episcoporum expectationi satisfecit, *Semgalliam* ab ethnica superstitione purgavit, *Liunicos* gentiles in Dei cognitione et Christi scientia collocavit, et duntaxat per lenes mansuetas, perblandas persuasiones, multos ethnicos homines, lustrico sacro et conuiuio caeleste, christiana coniuncit societate.

Anno MCCXXX. die V. Calend. Ianuarii compositionem pacis cum Regulo *Lam-mechin*, cum *Curlandiae* paganis Districtuum et Prouinciarum *Esestua*, *Durpis*, *Saggara* *Tdargolora*, *Ofua*, *Langis*, *Venelis*, *Normis*, *Kiemala*, *Pugawas*, *Sarnitus* *Riwa*, *Saceze*, *Edualia*, *Alisewanges*, *Ardus*, *Aloſtanotachos*, *Bandowe*, *Wannen*, *Rende*, *Wafa*, *Galle*, *Matichule*, *Wanne*, *Pyrre*, *Vgeſſe*, *Cadowe*, *Anzes*, *Talſe*, *Arowelle*, *Pope*, christianam religionem amplectendam tolerabilibus conditionibus transegit.

In eodem anno *Rigenſes* cum *Curonis* tenebrio gentilitatis oppressis ratione tributum annui, pactum confecerunt.

Compositio Pacis cum Curonibus Ethnicis ratione tributum annui A. 1230 sub tribus Sigillis.

Conuentus S. Mariae in Riga, Fratres Militiae Christi, Rathmanni ceterique Burgenſes, Rigenſes, Vniuersis Christi fidelibus, ad quod praesens scriptum peruenerit, Salutem in vero salutari. Notum sit omnibus futuris et praesentibus, quod cum Curonibus et locis, quorum haec sunt nomina: *Rende*, *Galewalle*, *Pidewale*, *Matekule*, *Wane*, *Pure*, *Vgeſſe*, *Cadowe*, *Anſes*. Talem fecimus compositionem, cum se offerent ad subeundum iugum Christianitatis quod uidelicet ipsi et eorum Successores de quolibet vnco soluerent nobis annuatim dimidium nauale talentum filiginis, et de erpica, quae vulgari nostro *egede* dicitur, soluerent similiter dimidium talentum filiginis si vero aliquis vno equo laborat, in vnco et erpica non soluet nisi tantum dimidium talentum filiginis. Insuper Sacerdotibus suis, quos de *Riga* aduocabunt, quantocius poterunt absque periculo necessaria vitae persoluent, et ab eis obedienter Baptismum recipient, et legem Christianam, saluis sibi possessionibus et proprietatibus agrorum, ceterarumque

rerum sine conditione cuiuslibet potestatis. Præterea iidem Curonæ nobiscum impug-
nabunt inimicos Christi. Ne ergo quæ gesta sunt a nobis processu temporis euane-
cant, et in irritum deducantur, nisi forte Curonæ infregerint rebellando Christianis, firman-
dum duximus et obseruandum, vnde et litteris nostris ea perennari fecimus, et sigillis
nostris roborari: subarratis testibus quorum hæc sunt nomina:

Mauritius Prior S. Mariæ in Riga.

Hedenricus Celerarius,

Heinricus Camerarius,

Volquinus Magister militiæ Fratrum,

Rudolphus de Cassèle,

Gerefridus Wirdic,

Mariewardus de Thuringia,

} Fratres eiusdem Militiæ;

De Rathmannis:

Wernerus Thidericus de Wenden,

Albertus Vtnordius,

Woldericus.

Peregrini:

Iustauius de Dut,

Alexander de Veechte,

Thomas de Hunefelde,

Dodo de Trauenemine.

Burgenſes Lubecenſes:

Mariewardus de Hagen,

Sifridus de Hofenberge,

Heinricus Clenebur.

et alii quamplures.

Actum publice in *Riga* Anno Dominicæ incarnationis MCCXXX.

Otto S. Nicol. de carcere Tulliano Card.nalis et disceptator electus in causis Epif-
copi *Bremensis* contra *Nicolaum de Magdeburg* tandem iudicauit: *Nicolaum a Cano-*
niciſ Rigenſibus legitime electum, et non Episcopo Bremensi subiectum esse. Hanc sen-
tentiam definitiuam *Gregorius* confirmauit.

Nicolaus beneuolentiam omnium Ordinis Christi fratrum, summo studio ac vene-
ratione colligens, sibi ciuium *Rigenſium* voluntatem conciliens et sciens: Dona, stabiles
firmissimasque amicitias inter populum et principem contractura esse, tertiam partem
Oſliæ Curlandiæ Sengalliae, Ciuiibus *Rigenſibus* ac eorum hæredibus vtriusque sexus
in beneficio porrexit.

Privilegium.

Nicolaus Dei Gratia Rigenſis Episcopus, Vniuerſis Christi fidelibus tam futu-
ris quam præſentibus feliciter consummari.

Cum

Cum fidei fons exortus in *Riga*, riuos suos in diuersas prouincias Idololatria delu-
 fas deriuauerit, nomenque Domini nostri Iesu Christi, gentibus incognitum notificaue-
 rit, absurdum valde videretur et indignum, vt his qui huic fonti laboribus plurimus et
 expensis non modicis consolationis fomenta praebebant, irriguo priuarentur. Hinc est,
 quod vniuersitati vestrae notum esse volumus, quod nos de consensu et voluntate Capi-
 tuli nostri, nec non honestorum ac prudentum virorum peregrinorum et aliorum tunc
 praesentium consilio de terris, videlicet, *Ostia, Curlandia Semigallia*, exceptis *Mede-
 rothe, Vppernede*, post discessum Domini *Mutinenfis* Episcopi, tunc in partibus *Liuo-
 niae* Apostolicae sedis Legati, Domino acquisitis, seu deinceps acquirendis, tertiam par-
 tem cum omni iure temporali decimarum et locatione Ecclesiarum Ciuibus Rigenfibus ac
 eorum haeredibus vtriusque sexus in beneficio porreximus, ita tamen vt Ecclesias dotent,
 et nobis personas idoneas representent, quae a nobis curam recipiant animarum, et tam
 Laici quam Clerici nobis in Synodalibus obediant. Quicunque autem vice Episcopi Eccle-
 sias Synodi causa, visitauerit, cum septem equitaturis procurabitur. Praefatum autem bene-
 ficium Duodecim Consules nomine totius ciuitatis receperunt, iuramento fidelitatis Eccle-
 siae Rigenfi et nobis praestito, quod ipsam ciuitatem Rigam et omnes terminos Episcopa-
 tus nostri, contra quaelibet (excepto Imperio) defendant, et eam fidem nobis seruent,
 quam fideles suo Domino seruare tenentur, item per omnia successoribus nostris serua-
 turi. Si autem ex his duodecim quis morte vel quocunque alio modo a Consilio ciuita-
 tis cesserit, successor ipsius nobis homagium facere, et secundum praescriptam formam
 iurare tenetur. Inter cetera talem addimus distinctionem, quod de terris praetaxatis,
 quantum ad Diocesin *Rigensem* pertinebunt, rata erunt omnia secundum tenorem prae-
 baturum. In Episcopatibus autem in posterum creandis partes nostras interponemus fide-
 liter pro ciuibus iam dictis, vt obtineant portionem suam, quam tenebunt de manibus
 Episcoporum instituendorum. Et ne series huius rationabilis facti obliuione labatur,
 aut scrupulum contradictionis admittat, praesens scriptum nostro, Ecclesiaeque nostrae; nec
 non Domus Fratrum Militiae Christi Sigillis roboramus. Testes huius facti sunt. *Io-
 hannes* Praepositus, *Mauritius* Prior, *Henricus* Camericus Ecclesiae Rigenfis, *Jordanis*
 Plebanus S. Petri eiusdem Ecclesiae Canonicus, *Arnoldus* Capellanus noster, Magister
Volquinus Rodolfus de Casle Gerfridus Widihee, Fratres militiae Christi, nobilis vir
 Dominus *Albertus de Arneſtum Hildemarſ Scoke*, *Conradus* et *Volquinus de Halle*
 peregrini. *Waltherus* miles, *Theodericus de Berewich*, *Johannis de Raceborg*, *Fri-
 dericus de Lübeke*, *Heinricus* filius *Ertmari* ciues Rigenſes. Datum Anno gratiae
 MCCXXI. V. Idus Augusti, Indictione VI. Pontificatus nostri Anno primo.

Postquam *Nicolaus* Papae confirmationem accipierat; *Baldwinus Roman* propera-
 tus, Ecclesiae *Liouoniae* status et sua negotia gesta, diligenter enodare.

Gregorius

Gregorius IX. Sacrarum ceremoniarum et ecclesiasticarum rituum supremus curator et antistes, Balduino, episcopalem *Semgalliae* insulam primum donauit, et perpetuum apostolicæ sedis *Liouoniae Semgalliae Curoniae Finnoniae Gothiae*, nec non *Estoniae* legatum instituit.

Post regressum eius, illum non placuit, *Nicolaum* ciuibus *Rigenfibus* tertiam *Semgalliae* partem tribuisse. Igitur *Rigenfibus* conditiones proponit sequentes.

Se velle LXX. ciues pro Vassallis in *Semgallia* accipere et vnicuique in feudum XXV. Vncos (*Haken*) dare, si ciues a iuribus suis desisterent. Ciuitas ad *Balduini* conditiones accessit.

Anno MCCXXXIV. *Balduinus* LXI. ciues in possessionem XX. Vncorum (*Haken* Landes) *Curonia* citra et vltra Windauæ flumen induxit.

De Vncorum magnitudine Arndt sic inquit:

Die Größe der *Haken* in alten Zeiten nicht nach einerlei Berechnung angegeben.

In den Jahren 1232 enthielt ein *Haken* Landes 30 Morgen, ein Morgen aber 40 Ruthen in die Länge und 10 Ruthen in die Breite. Nach einer Commissionsverordnung von 1262 soll die Ruthe 16 Fuß halten. Nach dieser Zeit hatte man von den Liefländischen *Haken* ein dreyfaches Maas. Das größte berechnete einen *Haken* in der Länge und Breite zu 99 Vassen, und jegliche Vaste zu 99 Faden, welches Maas im rigischen Kreise gänge war; das mittelfte, so der Landhaken genennet wurde, zu 77 Vassen, jede zu 77 Faden, das kleinste zu 66 Vassen, jede zu 66 Faden, welches letztere Plettenberg in einem Privilegio 1518 zu Burtnik anzeigt. Aus dem Herzogl. Kurländischen Archiv ist zu erschen, das eine liefländische Vaste, deren 66 einen *Haken* ausmachen, 66 Faden, und überdem eine Länge, sechsmal um den Kopf und sechsmal um den Daumen in sich begreifen, welche letztere Länge auch 2 Faden beträget, daß also die Vaste 68 Faden enthält, jeden Faden zu drei und einer halben rigischen Elle gerechnet. Vide Liefländische Chronik 2ter Theil Seite 43 und folg.

Anno MCCXXXIV. *Gregorius IX.* *Balduinum* legati dignitate liberauit, et in locum eius *Wilhelmum* Mutinensem Episcopum nominauit.

Anno MCCXLIII. humanissimus *Balduinus* ex vita migravit.

Balduini patria, parentes, sepultura, et plura vitæ eius memorabilia facta non reperiri possunt:

Cum nunc *Balduinus* in viuorum numero amplius non esset, et *Semgalliae* Ecclesia capite careret; *Gregorius*, Archiepiscopo *Moguntiae* mandatum dedit: *Semgallius* Antistitem ceremoniarum probum religiosum peruigilemque mittendum.

Moguntiae Metropolitanus ad Sancti Patris nutum expeditus, *Heinricum a Lettelburg* Ordinis Minoritarum monachum, cum *Semgalliae* mitra ornauit et illum *Riga* dimisit.

Nicolaus

Nicolaus supremus *Rigenſium* Sacerdos, lucrum ſuum quarens et prouentum ſuum ampliaturus, facile grato *Heinrico*, quidem a *Moguntiae* Archiepiſcopo electo, ſed nonne a Pontifice maximo confirmato *Semigalliae* Epicoſcopo, perſuaſit *Curlandiae* Epicoſcopatum accipere.

Nicolaus Coeleſtino IV. hunc mendacium proloquutus Epicoſcopatum *Semigalliae*, proprium non poſſet Epicoſcopum ſuſtinere.

Papa, falſa pro veris probans, falſis fictionibus motus *Semigalliae* coniunctionem Epicoſcopatus, cum *Rigenſi* permittens, et *Petro Albanenſi*, et *Wilhelmo Sabinenſi* Epicoſcopo, negotium imperauit, *Semigalliae* Epicoſcopatum cum *Rigenſi* coadunare et *Curoniae* inſulam *Heinrico de Lettelburg* addicere. Hoc Anno MCCXXXV. factum eſt.

Iudices compromiſſarii, *Semigalliae* Epicoſcopatum ad neceſſariam Epicoſcopi ſuſtentionem paruum et per pauperem eſſe, etiam dixerunt, ſed hoc a vero abeſt.

Inſtrumentum Petri Epicoſcopi Albanenſis et Wilhelmi Sabinenſis de tertia parte Semigalliae et Curoniae.

Petrus miſeratione diuina *Albanenſis* et *Wilhelmus* eadem miſeratione *sabinenſis* Epicoſcopi, ac *Iohannes* Dei gratia Tit. S. *Laurentii* in *Lucina* *Presbyter* Cardinalis, omnibus Chriſti fidelibus, ad quos praſens ſcriptum peruenerit, ſalutem in nomine *Ieſu Chriſti*.

Veſtra nouerit vniuerſitas euidenter, quod, cum Dominus Papa diligenter attendens, quod quaedam Ordinationes, quae *Rigenſes*, *Semigallienses* et *Curonienses* tangebant Eccleſias, reformationem et correctionem in quibusdam non immerito requirebant, correctionem et reformationem ordinationum huiusmodi nobis viua voce duxerit committendam. Nos attendentes, quod *Rigenſis* Eccleſia, quae in delatione fidei Chriſtianae, utpote primitiua et praecipua pra vniuerſis Eccleſiis *Linoniae* et *Eſtoniae* laborauit, adeo in ſuis iam fuerat diminuta limitibus, ut niſi eiusdem Eccleſiae ampliarentur termini, paganorum incurſibus, quibus frequentius conquaſſatur, reſiſtere non valeret, nec diuinus cultus, ſicut ab eadem coepit Eccleſiae, debitum ſuſciperet incrementum ideo ut eiusdem Eccleſiae ſollicitudini condigno reſpondeatur affectu, terram, quae *Semigalliae* dicitur, auctoritate nobis in hac parte commiſſa Dioceſi eiusdem Eccleſiae decreuimus vniendam, ita ut *Rigenſis* Epicoſcopus ipſam *Semigalliam* cum omni Iuriſdictione et iure temporali ac ſpirituali poſſideat, exceptu parte tertia eiusdem *Semigalliae*, quam Fratres, Domus Mariae Teutonicorum cum decimis et iuriſdictione, et iure temporali poſſident, et haecenus poſſiderunt. Et ſic nullus de cetero in eadem *Semigallia* praeficietur Epicoſcopus, quia cum quaedam pars ſit *Rigenſis* Dioceſis, quae tantae latitudinis non exiſtit, ut ſi tota etiam conuerſa foret ad fidem, proprium non poſſet Epicoſcopum ſuſtinere. Verum cum bonae memoriae *Moguntinenſis* Archiepiſcopus diſcretum virum

Heinricum

Heinricum de Lettelburg de Ordine Fratrum Minorum, status illarum partium prorsus ignarus, in Semigallensem Episcopum autoritate Apostolica duxerit promovendum: Nos eundem Fratrem ad totam Curonensem Dioecesim nunc Pastore vacantem, duximus transferendum, quam totam Curoniam seu Curlandiam pro suae Dioecesis terminis tam idem Frater H. quam successores eius pacifice possideant et quiete, ita tamen; ut Magister et Fratres Domus S. Mariae Teutonicorum in eadem Curonia duas partes eiusdem terrae cum decimis et omni iure et iurisdictione temporali possideant, et eodem modo praefatus Curoniensis Episcopus tertiam partem residuam eiusdem terrae cum omni iure et iurisdictione temporali et spiritali pacifice possideat et quiete. Quia vero Capitulo Rigensi ab eodem Rigensi Episcopo ante praesentem ordinationem nostram ducentorum vncorum ac Dondangen et Turgete in Eadem Curoniensi Dioecesi redditus fuerant assignati; redditus ipsos praefatos Capitulum ex nunc et in perpetuum cum decimis et omni temporali iurisdictione et iure retinere volumus et mandamus. Quos tamen idem Capitulum a Dioecetano loco suscipient et etiam possidebunt, prout superius est expressum, tam in portione Fratrum Capituli praedictorum, quam in tota Dioecesi Curoniensi. Episcopo Dioecetano omnibus iuribus reservatis, quae non possunt nisi per Episcopum exerceri. Et quoniam propter paganorum frequentes incursus, et alia emergentia negotia peragenda, Curoniensi Episcopo in civitate Rigensi contingit saepius commorari, domum ac aream, quas bonae memoriae Semigallensis Episcopus habuerat, in eadem civitate Rigensi eidem Curoniensi Episcopo decrevimus et volumus assignari cum idem Curoniensis pretium pro quo eadem domus et area redemptae fuerint, Rigensi Episcopo paratus fuerit exhibere. Et ne sedes Metropolitana, quae ab eodem Domino Papa de nouo in illis partibus est creata, debito careat fundamento, ex suo dignitatis titulo, decrevimus ordinandum, ut Archiepiscopus, qui ad illam Metropolin est assumptus, in civitate Rigensi praedicta, quae nobilior ex multis causis et habilior aliis ecclesiis, illarum partium esse videtur, sedem Archiepiscopalem constituat, secundum quod ei literis est indultum. Si autem idem Rigensis Episcopus cedere Episcopatu Rigensi, vel ad alium Episcopatum se transferre noluerit, id ei auctoritate Praesentium indulgemus, ut sic memoratus Archiepiscopus nominatam Rigensem Ecclesiam pro Metropoli libere valeat adipisci, alioque dictus Rigensis, quoad vixerit pacifice, in statu praesenti tam in civitate, quam in Dioecesi Rigensi permaneat, eodem Archiepiscopo tam in civitate Rigensi, quam per totam prouinciam iurisdictionem Metropolitanam exercente. Quod autem huiusmodi Ordinatio facta de consensu eiusdem Archiepiscopi et Fratris Theodoric dicti de Grünigen, Magistri eiusdem Domus S. Mariae Theutonicorum in Prussia et Lituonia, et discreti Viri Alexandri Sacristae et Lamberti Canonici Rigensis, Procuratorum Episcopi et Capituli Rigensis praedictorum et Heinrici Canonici S. Theobaldi Metensis,

Metensis, Procuratoris eiusdem Fratris *Heinrici*, quondam *Semigallensis Episcopi*, nunc vero *Episcopi Curoniensis*, rata permaneat, et inuiolabiliter obseruetur, Sigillorum nostrorum munimine vna cum Sigillis prædicti Archiepiscopi et memorati Magistri ipsam duximus roborandam. Datum *Lugduni* quinto nonas Martii, Pontificatus Domini *Innocentii* Papæ IV. anno tertio.

Instrumentum Wilhelmi de Vrenbach M. Ordinis Teutonicorum de tertia parte Curoniæ.

Vniuersis Christi fidelibus, ad quos præsentis literæ peruenerint, salutem et laudem in *Iesu Christo*.

Vt ea quæ in tempore vitæ celebrantur, non more fluentis aquæ labantur, sed robore perpetuo potius fulciantur, dignum utique est opportunum, vt literarum codicibus, testiumque subscriptione, nec non sigillorum aptis appensionibus, muniantur. Hinc est, quod nos Frater *Wilhelmus de Vrenbach*, Ordines Fratrum Hospitalis beate Mariæ Domus Teutonicæ Magister Generalis, ad communem notitiam perferre curamus, quod cum Pater reuerendus, *Dominus Hermannus bonæ memoriæ Curoniensis Ecclesiæ Episcopus*, Canonorum suorum consilio ceterorumque suæ Diocesis sapientum, pro comodo et vtilitate prænominatæ *Curoniensis* Ecclesiæ Fratribus militiæ tunc temporis *Curoniam* inhabitantibus tertiam partem præfatæ Dioceseos contulisset ad possidendum, inter vallo non — — — Fratres præhabiti vna cum Episcopo suisque Catholicis manu *Letuinorum*, paucis persuentibus, gladio corruerunt. Sed postmodum per Dominum Apostolicum de discreti Patris, Fratris *Heinrici Episcopi Curoniensis*, de *Littelenburg de Ordine Minorum*, qui tunc post memoratum *Antistitem* secundus præfulatum tenebat, assensu, tertia parte et incultæ et cultæ Episcopo remanenti, duæ partes Dioceseos prælibatæ Fratribus Ordinis nostri sunt assignatæ ob defensionem Ecclesiæ sæpe dictæ, tali præsertim conditione, quod per Præceptorem *Linoniæ* ceterosque Ordinis nulla diuisio nostro sine consensu fieri debeat, et si quis huiusmodi quicquam attentare præsumeret, friuolum reputaretur atque cassum; non solum talem diuisionem per præsentis inhibentes, sed etiam si per nos aliqua inæqualis reperiretur fore facta, sic vt dictus Antistes partem minorem seu deteriore in diuisione tali per nos sibi iniunctam possidere noscitur nouam faciendam arbitantes. Datum Venetiæ anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo, sexto, nonas Maii in Capitulo nostro generali, coram Præceptoribus nostris Fratre *Helmico*, Castellano de *Sterkenberg* et Fratre *Hermann*o, Marchalco Ordines, et Fratre *Coennero* Commendatore Confluente, ceterisque Confratribus nostris ad hoc specialiter requisitis. In cuius rei testimonium sigillum nostrum appendi fecimus huic scripto.

Anno MCCCCLXXI. *Wilhelmus* de *Freimerchen* alias *Freimersen* XXIX. Ordinis Teutonici

Teutonici Magister, *Seifrido de Blomberg* IX. Archiepiscopo Rigenſi, annuos *Selburgenſis* Episcopatus proventus ampliffimosque eripuit, et ad publicum Ordinis ararium dedit. Nunc tradebantur gubernacula præfati Episcopatus, Comthuris.

Anno MDLIX. vltima Auguſti die prius Vilnæ Magister Ordinis *Gotthardus Kettlerus*, nobilis Weſthalus ſe Poloniæ imperio ſubiecit. Curlandiam tamen et Sengalliam, Kettleru, tamquam Poloniæ beneficium pro ſe proleque ſua retinuit, pro quibus tandem Anno MDLXI. quarto Kal. Decembr. ipſi *Sigismundo* Auguſto clientelaris obſequii præſtitit iusiurandum.

Kettlerus Arcem *Selburgenſem* etiam qua prædium beneficarium accepit. Curlandiae Duces prædium hoc et accurationi et adminiſtrationi Curonie Nobilibus committebant et locabant.

Anno MDCXVII. primus Capitaneus maior (*Oberhauptmann*) in Diſtrictu *Selburgenſi*, a Duce Friderico, Formule Regiminis conuenienter conſtitutus eſt, qui ſingulis Nobilibus, et Ignobilibus in Diſtrictibus *Selburgenſibus*, *Dunaburgenſibus* et *Aſchera-denſibus*, in cauſis primæ Inſtantiæ adhibitis Aſſeſſoribus ius dicit.

Post *Selburgenſis* Episcopatus cum Rigenſi coagmentationem, Sacerdotes, Sacellanos, et Monaste res diuinas in *Selburgenſi* Episcopatu vsque ad Confeſſionis Auguſtanæ acceptionem procurarunt.

Kettlerus, ad *Eccleſias*, *Scholas*, nec non *Hospitalias* ædificandas et collapsas reſtituendas, honoriſicentiſſimum decretum Rigæ Anno MDLXVII. III. Calend. Mart. ſtatuit.

Extract. Mand. Goth.

”Nachdem aber der Kirchen, Prediger und Seelsorger im Fürstenthum viel zu wenig, und nicht wohl möglich, daß der Obgelegenheit halber die Vielheit der undeutschen Armuth ſüglich darzu zu bringen, daß ſie auf die Feiertage die Kirche beſuchen, und durch die Predigt des Wortes ſich unterrichten laſſen, auch die alten Rente und Einkünfte der Kirche nicht genugſam, damit derſelben Gotteshäuser neben denen Schulen in Gebäude zu bringen, und zu ſamt denen Lehrern zu erhalten; als haben wir für rathſam angeſehen, und entſchloſſen: daß an nachfolgenden Orten und Stellen ſolche Gotteshäuser, Kirchen und Schulen auch Hospitaler ſollen aufgeſezzet, erbauet und erhalten werden:

Erſtlich im Gebiete *Dunaburg* und oben in unſerm Fürstenthum anzufangen, ſell: die Kirche ſo zu *Vorn* vorhanden, beſtärkt, und bei der *Laugen* eine neue erbauet werden, und folgendes zwischen der *Laugen* und *Völkersahm* (*Kalkunen*) eine. Eine zwischen dem *Kanzler Michael Brunnauer* und *Steffen Freitag*. (*Demmen*) Eine zu *Aegipten* in der *Fürstenberger Mark*. Zu *Illuxten* die *Kirchſpielskirche*, Schule und *Armenhäuser*, wo der alte *Praedikant* gewohnt. Zwischen der *Düblena* eine. Zum *Buſchof*

Schof eine. Zwischen der Sauken und Ellern eine. Zu Nersten eine. Zu Seelburg die Pfarrkirche, Schule und Hospital. Zwischen der Sauken, Daudsewas Sezen eine, Sonmakta. u. s. w.

Anno MDLXVIII. prima visitatio *Ecclesiae Selburgensis*. Visitatores erant Nobilissimi, Guilielmus de Effern, Salomon Henning, et Alexander Einhorn a concionibus aulicis.

Emolumentum visitationis huius non continuat.

"Dahero es leider Gottes, inquit Visitor Henning geschehen, daß da ich Abwesens des Herrn Kanzlers die Visitation hintansetzen, und andere Haendel abwarten müssen, daß etliche Wochen sonderlich droben im Dunaburgischen und Seelburgischen, wie man izeho in der Relation gehöret, die Pastores verlaufen, mancher Mensch jung und alt an seiner Seligkeit versäumt, ungetauft geblieben, und sine crux sine lux, wie man zu sagen pfleget, ohne Beicht und Absolution so dahin gestorben. Welcher greuliche Jammer und Seelenverlust mir als dem verordneten Visitor bishero nicht unbillig christlich zu Herzen gegangen, daß oftmahls in meinem Gewissen nicht wenig betrübt worden u. s. w. — Auch wollen es Ihre Fürstl. Gn. die Hr. Räte und Ritterschaft wissen und einsehen, daß dem lieben Gott in unserer nechsten winterlichen unzeitigen Visitation zu Dank nichts geschehen, da wir zu rechter Zeit und Gelegenheit andern Handeln den Vorrang lassen, er aber mit seiner Ehre und göttlichen allein selig machenden Namens Beförderung hinterher stehen müssen.

Hodiernae Visitaciones ad pristinarum similitudinem accedunt,

Anno MDLXX. secunda Visitatio Eccles. Selburg.

Und da wir gefunden dicit Alexander Einhorn Ducatum horum Superintendens daß in dem ganzen Selburgischen Gebiete, sonderlich im Sezzischen Amte noch eitel Abgötterei getrieben wird, und die Wald und Buschgötter nach heidnischer Art angebetet werden, so bitten wir Ihre Fürstl. Gnaden wollen Hauptmann und Amtleute befehlen, mit allem Ernst dieser sündlichen Abgötterei zu steuern und zu wehren. A. 1571 tertia. Visitat, Eccles. Selb.

Anno MDLXXXIV. quarta Visitatio Eccles. Selb. Visitatores erant: Salomon Henning et Supremus Burggravius de Effern. Anno 1596 quinta Visitat, Eccles. Selb. Anno 1636 sexta Eccles. Selb. Visitat.

Anno MDCXXXVI. V. Iduum Augusti in Conuentu et Laudo publico Praepositurae Selburgensis instaurationem stabilitam est.

"Weil fast ohnmöglich, daß vom Superintendenten auf die Pastoren, wie sie sich in der Lehr und Leben verhalten, durchs ganze Fürstenthum gebührliche Inspektion gehalten werden könne: haben wir für nützlich befunden, daß in nachfolgenden Certern, als zu
Seelburg,

Seelburg, Bauschke, Doblehn, Goldingen, Grobin und Randau, neben dem Superintendenten Präpositi zu solchem Ende verordnet werden. Landtags Abscheid v. 1636. S. 3.
Series Præpositorum Selburgensium.

- 1) Michael Klokouius.
- 2) M. Nicolaus Hahnfeld † 1641.
- 3) Ioannes Stender † 1705.
- 4) Conradus Stender 1707. Pastor Selburg.
- 5) M. Ferdinandus Hollenhagen. Past. ad Selb.
- 6) Alexander Gracuen. Past. ad Selb. et Sonnaxt. vsque ad Anno 1717.
- 7) Christophorus Heinricus Bauer. Past. ad Sauken.
- 8) Mattheus Guilielmus Hespe. † 1752.
- 9) Ioannes Sigismundus Berend. Past. ad Fridericopolim. † 1781.
- 10) Gotthardus Fridericus Stender. Pastor Senior ad Selburg et Sonnaxt. Præpositus 1782.
Onus officii deposuit 1787.
- 11) Alexander Ioannes Stender. Pastor Adiunct. ad Selburg et Sonnaxt. Præpositus 1787.
Seculi huius XVIII. innitio Russi ex Sengallæ prouincia prædas agebant, et templum Selburgense ab his hostibus etiam spoliatum est.

Inuentarium Sacrarii Selburgensis de Anno 1709.

Eine gute Metallne Glocke, welche schon von denen Russen herausgenommen gewesen, da sie, die Russen aber bey Jacobstadt vom General Lewenhaupt geschlagen worden, und diese gefunden wurde, hat sie der General der Kirchen wieder geschenkt. Vor diesem ist eine schöne Messings Lichtkrone in der Kirche gewesen, da die Russen darin logiret, haben Sie Sichel derselben bedienet und gar mit sich heißen gehen. Gleich bey der Kirchthüre lieget zur Rechten ein schöner Leichenstein, so von denen Russen, welche damals ihr Quartier in der Kirchen gehabt, mitten entzwey geschlagen.

Anno MDCCXV. et MDCCLXXXII. Visitationes Eccles. Selb. fuerunt.

Aedes Selburgensis iam Anno MDCC. ruinam minans.

Die Seelburgsche Kirche vide Acta de Eccles. Visit. præfati anni ist im schlechten und häußlichen Stande, und ob schon wegen der Erbauung und Reparirung satzsam mit denen Wohlgeb. Eingepfarreten und denen Fürstl. Beamten überleget worden, wie diesem Uebel zu helfen sey, hat doch deshalb kein Mittel getroffen, noch viel weniger ein Schluß gefaßt werden können.

Tamen noua nondum exstructa. Et nunc Selburgense templum magis tuguriolum rusticum ruinosumque quam templum nominandum est. Quamobrem Ecclesiastes, procurando sacrarum, summo periculo cinctus et cætus cunctus a periculo capitis non procul abest.